

אולם בפירושו לתחילת פרשת ואתחנן נקט רש"י "לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דימיתי שמא הותר הנדר", והמשמעות היא שהכיבוש כשלעצמו הוא שגרם למשה לחשוב כך.

ויש לומר, ששני הדברים נכונים:

אילולא הנחיל משה את ארץ סיחון ועוג לבני גד ולבני ראובן – היא לא היתה נחשבת חלק מארץ-ישראל, וכיבושה לא היה גורם למשה לחשוב שהותרה הגזרה שנגזרה עליו שלא להיכנס לארץ¹¹⁹;

אבל משהונחלה הארץ לבני גד ולבני ראובן – הוברר למפרע שכיבושה היה בו משום התחלת כיבוש ארץ-ישראל¹²⁰, ומכאן שהנדר הותר (לדעתו של משה) כבר עם כניסתו של משה לארץ זו בשעת כיבושה.

(לקוטי שיחות ח"ט ע' 9; ח"ט ע' 103)

כג

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר. יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה. אֲשֶׁר יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיֵאם וְאֲשֶׁר יָבִיֵאם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה' כַּצֵּאֵן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לָךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו (כז, טו-יח)

"כיוון שירשו בנות צלפחד אביהן, אמר משה: הרי השעה שאתבע בה צרכי; אם הבנות יורשות – בדין הוא שיירשו בניי את כבודי! אמר לו הקב"ה: 'נוצר תאנה יאכל פריה'. בניך ישבו להם ולא עסקו בתורה, ויהושע

119. וכן כתב בגור אריה לתחילת פרשת ואתחנן.

120. ראה גם לקמן, פרשת מטות ביאור כב.

הרבה שירתך והרבה חלק לך כבוד... הואיל והוא שירתך בכל כוחו – כדאי הוא שישמש את ישראל" (במדבר רבה פכ"א, יד)

יש לשאול: אם אמנם בניו של משה "ישבו להם ולא עסקו בתורה" – כיצד עלה על דעתו של משה שימלאו את מקומו?
ויש לומר:

ה"מגלה עמוקות"¹²¹ כותב שמשה רבנו ביקש לפצל את ההנהגה לשניים: מלך שיוליך את העם למלחמה ("אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם") ומנהיג רוחני שילמד אותם תורה ("אשר יוציאם ואשר יביאם"); ועל כך השיב לו הקב"ה "אי-אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד"¹²².

ולפי זה יובנו דברי המדרש כאן: משה רבנו לא ביקש לבניו את ההנהגה התורנית, אלא את המלכות בלבד; ועל כך השיב לו הקב"ה שכוונתו היא למנות מנהיג אחד לשני התחומים, ולתפקיד זה בניו של משה אינם מתאימים מאחר ש"ישבו להם ולא עסקו בתורה".

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 191 ואילך)

כד

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר. יִפְקֹד ה' אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל
בָּשָׂר אִישׁ עַל הָעֵדָה. אֲשֶׁר יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא
לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֵדֶת ה'
כִּצְאֹן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רָעָה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לְךָ אֶת
יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹון אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו
(כו, טו-יח)

"משה ביקש... שיהיו שני בני אדם המנהיגים... דהיינו איש אחד על

121. אופן א (הובא בילקוט ראובני כאן). וראה גם כלי יקר לפסוק יח.

122. להסבר הדברים – ראה באריכות ב'ביאור' הבא (ביאור כד).

העדה 'אשר יצא לפניהם' במלחמה ו'אשר יבוא לפניהם' במלחמה, ואיש אחד 'אשר יוציאם' בתורה... ו'אשר יביאם' בזכויותיו... והשיב הקב"ה... ראי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד, כי דבר אחד לדור ולא שני דברים" (מגלה עמוקות אופן א)

צריך ביאור: מדוע סירב הקב"ה לבקשתו של משה לחלוקת ההנהגה ("שיהיו שני בני אדם המנהיגים")? והרי בכל הדורות הבאים (שלאחר תקופת יהושע) פיצול כזה אכן התקיים בפועל, כשהנהגה הגשמית היא בידי המלך, והנהגה התורנית – בידי נשיא הסנהדרין!

ההסבר לכך נעוץ בהבדל המהותי בין ההנהגה התורנית בימי משה ויהושע ובין ההנהגה התורנית בדורות הבאים על-ידי נשיאי הסנהדרין¹²³:

בדורות הבאים היתה הסמכות התורנית העליונה בידי הסנהדרין בכללותה, ונשיא הסנהדרין היה רק הגדול שבהם ("במעלה העליונה בשררת התורה"¹²⁴), אך לא סמכות בלעדית; משה ויהושע, לעומת זאת, היו הסמכות הבלעדית בעניין מסירת התורה ("משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע"¹²⁵).

זוהי הסיבה לכך שבדורות הבאים ניתן היה לחלק את ההנהגה: מאחר שנשיא הסנהדרין לא היה מנהיג בלעדי – הוא לא היה בגדר "מלך" (שהוא מי ש"אין על גביו אלא ה' אלוהיו"¹²⁶), אלא נחות ממנו בדרגתו, ולכן לא היה מצב של "שני מלכים".

123. ראה גם ב'ביאור' הבא (ביאור כה) ובהנסמן שם.

124. רמב"ן משפטים כב, כז.

125. כך מוכח גם מדברי הרמב"ם בהקדמתו לספר "היד החזקה", שבה הוא מפרט את שלשלת מסירת התורה: לכל אחד ממקבלי התורה מצמיד הרמב"ם את המלים "ובית-דינו" (או "חבריו"), מלבד משה ויהושע, שהיו מקבלי התורה הבלעדיים בדורם. (וכך מובן גם מלשון המשנה בתחילת מסכת אבות: "משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכו'").

126. תורת כהנים ויקרא ד, כב. הוריות י. א במשנה.

בדורו של יהושע, לעומת זאת, לא ניתן היה לחלק את ההנהגה – שכן בתחום התורני היה יהושע בעל סמכות בלעדית, שוות-ערך לסמכותו של מלך, ואילו היה בדורו מלך נוסף (בתחום ההנהגה הגשמית) – היה זה מצב לא מקובל של "שני מלכים בכתר אחד".

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 192 ואילך)

כה

ספר שמות
פרשת פינחס

קח לך את יהושע ... וסמכת את ידך עליו (כו, יח)

יש לשאול¹²⁷: מדוע לא מצינו שהקב"ה ציווה את משה למשוך את יהושע בשמן המשחה, כדין מינוי מלך (כפי שפסק הרמב"ם¹²⁸: "כשמעמידין המלך – מושחין אותו בשמן המשחה")¹²⁹?

ספר שמות
פרשת פינחס

והביאור בזה¹³⁰:

הרמב"ם¹³¹ מגדיר את תפקיד המלך כך: "ותהיה מגמתו ומחשבתו להרים דת האמת, ולמלאות העולם צדק, ולשבור זרוע הרשעים, ולהילחם מלחמות ה'; שאין ממליכין מלך תחילה אלא לעשות משפט ומלחמות". כלומר: תפקיד המלוכה בישראל אינו רק לדאוג לצרכים הגשמיים של העם, אלא גם – ובעיקר – להשליט וליישם את הנהגת התורה בישראל.

127. וכן הקשה בעל מנחת חינוך בהגהותיו לרמב"ם הלכות מלכים פ"א ה"ז.

128. הלכות מלכים שם.

129. והרי הרמב"ם עצמו משווה את מינוי יהושע למינוי מלך: "אין מעמידין מלך בתחילה אלא על-פי בית-דין של שבעים זקנים ועל-פי נביא, כיהושע שמינהו משה רבנו ובית-דינו" (שם ה"ג).

130. ראה גם המאור שבתורה לספר ויקרא, ע' לו-לז; המאור שבתורה לספר דברים, ע' רכב ואילך.

131. הלכות מלכים סוף פרק ד.

מכך עולה, שהנהגתו של המלך (שתפקידו "לעשות משפט") – היא בעצם הרחבה והסתעפות של ההנהגה התורנית, המיוצגת על-ידי בית-הדין הגדול (ש"הם עמודי ההוראה, ומהם חוק ומשפט יוצא לכל ישראל"¹³²).

ומכאן יש ללמוד, שבאותם מקרים שבהם ההנהגה התורנית והנהגת המלוכה היו שתיהן בידי אדם אחד – כלומר: בדורם של משה ויהושע¹³³ – היתה ההנהגה התורנית תפקידו העיקרי והמרכזי, ואילו המלכות – הנהגת העם בתחום הגשמי – היתה טפלה להנהגתו התורנית ונובעת ממנה.

זוהי הסיבה לכך שיהושע לא נמשח לתפקידו בשמן המשחה:

המשיחה בשמן היא מינוי למלכות, הנהגה גשמית; ואילו המינוי להנהגה תורנית הוא באמצעות סמיכה ("סמיכת חכמים"). ומאחר שתפקידו העיקרי של יהושע היה הנהגה תורנית, ואילו המלכות הגשמית היתה טפלה לה – התבצע מינויו של יהושע באמצעות סמיכה ("ויסמוך את ידיו עליו"), ולא באמצעות משיחה בשמן¹³⁴.

(לקוטי שיחות חכ"ג ע' 190 ואילך)

132. רמב"ם תחילת הלכות ממרים.

133. ראה באריכות ב'ביאור' הקודם (ביאור כד).

134. ובוזה יתבארו דברי המדרש ששאל היה "מלך ראשון" (ויקרא רבה פכ"ו, ז. הובא להלכה בכסף משנה הל' מלכים פ"א ה"י. וכן משמע ברש"י וישלח לו, לא) – כי גדר המלכות של משה ויהושע היה באופן כזה שהמלכות הגשמית היתה טפלה לנשיאותם בתורה (ולא שררה עצמאית), ושאל היה הראשון ששימש כ"מלך" בתור תפקיד נפרד (והוא הראשון שנמשח בשמן למלכותו).